

Управління культури і туризму
Сумської обласної державної адміністрації

Місто ЯРОСЛАВНИ

№ 3 (41) травень-червень 2017 р.

Газета комунального закладу Сумської обласної ради
«Державний історико-культурний заповідник у м. Путівлі»

Із глибини століть

ПУТИВЛЬЩИНА В ДАВНЬОРУСЬКИЙ ПЕРІОД

У IX столітті, як свідчить літопис, в основному завершився процес об'єднання східнослов'янських племен. Від Ладозького озера на півночі до пониззя Дунаю на півдні, від Карпатських гір на південному заході до верхів'їв Волги на північному сході – розкинулися землі найбільшої держави середньовічної Європи – Київської Русі. Широко вживаються також назви Давньоруська держава, Київська держава, Русь-Україна. Історія Київської Русі хронологічно охоплює період з IX до кінця XIII – початку XIV століть.

У 884 році київський князь Олег підпорядкував сіверські землі владі Київської держави. Літописець у "Повісті временних літ" пише про це так: "Пішов Олег на сіверян, і побидив сіверян, і наклав на них данину легку. І не велів їм хозарам данину давати, сказавши: "Я їм противник, і вам нічого давати".

Однак, з утворенням Давньоруської держави та становленням її культури, сіверяни ще деякий час зберігали особливості своєї матеріальної та духовної культури (у окремих районах Лівобережжя роменські риси зберігаються аж до XI ст.).

Після входу до складу Київської Русі, Сіверська земля стала надійним захисником її кордонів від спустошливих набігів кочівників. Для того, щоб захистити південні околиці Русі від постійних нападів хозар, печенігів, пізніше і половців, київський князь Володимир наказав будувати міста. В "Повісті временних літ" літописець наводить слова князя: "Се не добро є, що мало городів довкола Києва. І став він городи зводити по Десні, і по Остру, і по Рубежу, і по Сулі, і по Стугні...".

За археологічними даними, у X ст. на Городку були побудовані нові дерев'яні міцніші укріплення. В кінці X – на початку XI століть припиняється життя на деяких поселеннях, їх жителі переселяються під укріплення городища на Городку, яке і стало дитинцем міста. Саме в цей час і почалося будівництво давньоруського Путівля.

Щодо назви міста, то існує декілька версій. За однією з них місто було названо на честь свого засновника (Путим,

Зразки давньоруської кераміки

Путимир, Путислав та ін.). Можливо, отримало назву від слова "шлях" ("путь", місто, що лежить на шляху). Є й така версія, що місто увічнило назву річки Путівльки, яка колись тут протікала.

У XII-XIII ст. Путівль був другим за значенням містом Сіверської землі (після Новгород-Сіверського), яка почала відособлюватися від Чернігівського князівства.

Усю територію Дніпровського Лівобережжя розділили між собою онуки Ярослава Мудрого – Давид і Олег Святославичі. Чернігів і землі в середній течії Десни дісталися Давиду, а Новгород-Сіверський з Посем'ям – Олегу та його "племені". Остаточне виділення Новгород-Сіверського князівства відбулося у 1140–1150-х роках.

(Продовження на 2-й стор.)

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ НА 2017 р. (травень-червень)

8 травня – День пам'яті та примирення;
9 травня – День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні;

17 травня – 200 років від дня народження Миколи Івановича Костомарова (1817-1885), видатного українського історика, громадського і політичного діяча;

18 травня – Міжнародний день музеїв;

23 травня – День Героїв, щорічне свято в Україні, встановлене на честь українських вояків – борців за волю України, передусім, лицарів Київської Русі, козаків

Гетьманської доби, опришків, вояків армії УНР, УПА та діячів ОУН;

24 травня – День слов'янської писемності і культури;

25 травня – 130 років від дня народження Сидора Артемовича Ковпака, командира з'єднання партизанів Сумщини в роки Другої світової війни;

22 червня – День скорботи і вшанування жертв війни в Україні;

28 червня – День Конституції України.

(Продовження. Початок на 1-й стор.)

Південно-східна частина храму XII ст. Путивль, 1960 р.

Уперше Путивль згадується в Іпатіївському літописі під 1146 роком у зв'язку з міжусобною війною новгород-сіверських князів Святослава та Ігоря Ольговичів із чернігівськими князями Володимиром та Ізяславом Давидовичами. Останніх підтримував київський князь Ізяслав Мстиславович.

Причиною війни було відокремлення Новгород-Сіверського князівства, до якого належав і Путивль, від Чернігівського. Давидовичі намагалися повернути під свою владу землі Святослава та Ігоря. Під час усобиці Ігор Ольгович потрапив у полон, а Святославу Давидовичі сказали: "Піди із Новгорода до Путивля, а брата Ігоря облиш..." (іншими словами від Святослава вимагали, щоб той відмовився від Новгорода-Сіверського, взяв собі у княжіння Путивль і не намагався звільнити Ігоря з полону). Однак Святослав не погодився на вимоги і звернувся по допомогу до суздальського князя Юрія Долгорукого.

Між тим, Давидовичі спустошили волості навколо Новгорода-Сіверського та пограбували Ігорево сільце (де, згідно з літописом, було багато всякого добра, а ще спалили 900 стогів хліба і церкву святого Георгія Побідоносця).

Двадцять п'ятого грудня 1146 року дружини Ізяслава та Володимира Давидовичів, Мстислава Ізяславича – сина київського князя Ізяслава підступили до Путивля. Проте путивляни не здалися і мужньо захищали своє місто. Невдовзі і сам Ізяслав (князь київський) з дружиною прийшов на допомогу Давидовичам. Путивляни відправили до нього послів, які, вклонившись, сказали: "Тебе ми тільки і очікували, княже, тож цілуй нам хрест" (тобто, поклянися, що не пограбуєш).

Ізяслав поцілував хрест, і тільки після цього йому відкрили ворота. Місто не грабували, але майно княжого двору Святослава поділили між собою. Сам же Святослав Ольгович утік до Карачева. Літописець докладно перерахував все, що Давидовичі, князь київський та його син

забрали: 500 берковців меду (1 берковець приблизно дорівнює 164 кг), 80 корчага вина (корчага – посудина, яка вміщує 50-80 л), 700 осіб челяді і княжу казну. Пограбували і церкву Святого Вознесіння, яка знаходилась на Городку. Забрали все срібне та золоте начиння, оковане Євангеліє, книги, дзвони та ін. Пізніше, в Путивлі посадили київського намісника, а саме місто було передано чернігівським князям. Однак після встановлення миру в 1149 році, Путивль знову став належати Святославу Ольговичу, який повернувся в Новгород-Сіверський.

У XII ст. Путивль вже був надійно укріпленим, значним містом з чисельним населенням. Усе це підтверджується і матеріалами археологічних досліджень, які неодноразово проводились на Городку. Ще у 1947 році обстежував його Д.Т. Березовець, у 1959–1961 роках тут працював В.А. Богусевич, у 1965 – академік Б.О. Рибаків. А у 1979–1981 стаціонарні розкопки провели члени Лівобережної слов'яно-руської експедиції на чолі з О.В. Сухобоковим. А в 2006 році проводились охоронні археологічні розкопки на території городища також під керівництвом О.В. Сухобокова. Було доведено, що саме Городок – дитинець давньоруського Путивля (оточений міцними стінами зі сторожовими баштами, валом та ровом), північніше якого знаходився великий посад і захищений дерев'яними стінами "острог".

У XI–XIII ст. путивльський посад також був густо забудо-

ваним, його населення мешкало в напівземлянках зрубного або каркасно-стовпового типу. Взагалі всі будівлі в Путивлі на той час, як і раніше, були дерев'яними.

Проте в центральній частині дитинця В.А. Богусевич відкрив залишки фундаменту кам'яної палацової церкви XIII ст. Споруда прямокутна у плані (18x20 м), мала два напівкруглих виступи з північного та південного боків. Три вівтарних виступи напівкруглої форми збереглися зі східного боку, а на західному був притвор прямокутно-овальної форми. Окрім фундаменту, збереглися і нижні частини стін з цегли (плінфи, на поверхні якої знаходились рельєфні княжі знаки та клейма майстрів). Однак її будівництво, як вважав Рибаків, не було завершено, бо відбувалось це напередодні нашествия татаро-монголів (не знайдено слідів штукатурки і фресок). Цей храм безперечно можна вважати однією з найкращих архітектурних пам'яток Сіверської землі. До речі, подібний храм було віднайдено під час археологічних досліджень у Новгороді-Сіверському.

У давньоруському Путивлі, як і в інших містах Київської Русі, великого розвитку досягло землеробство. Основними зерновими культурами, які вирощували, були жито, ячмінь, просо, овес тощо. Розвивалося приселищне скотарство. Допоміжними галузями господарства стали промисли – бджільництво, мисливство, рибальство.

Наймасовішими видами ремесел були виготовлення керамічного посуду, обробка шкіри, дерева і кістки. Займалися також прядінням, ткацтвом, виготовленням повсякденного одягу. Надзвичайно високого рівня досягли ювеліри.

На території дитинця літописного Путивля археологи дослідили майстерню ювеліра, в якій виявили кераміку XII–XIII ст., набір тигельків і шматки мідного шлаку. Поблизу відкрили кілька ям-погребів, де знайшли кераміку, господарський інвентар, предмети кінного спорядження, окремі прикраси.

Також цікавим стало відкриття примі-

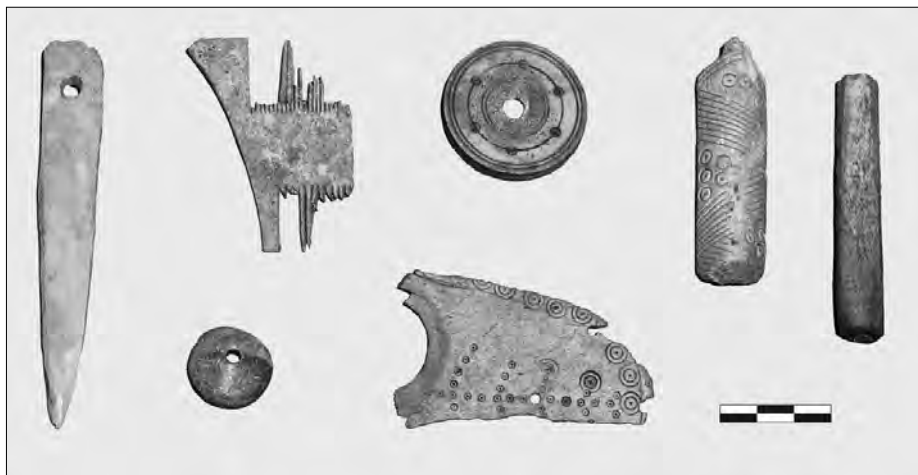
Хрестики натільні кам'яні X-XI ст. Фото І. Ройченка

щення художника, на що вказували знайдені там запаси червоної вохри і кілька мініатюрних ліпних посудин (висотою та діаметром горловини 7 см), які використовувалися для розтирання фарби.

Отже, можна стверджувати, що задовго до першої літописної згадки Путивль уже був значним поселенням міського типу, торгово-ремісничим центром Посейм'я Чернігівського князівства, а пізніше – Сіверської землі. Він був важливим стратегічним пунктом загальнодержавної системи оборони від нападу кочівників. Путивль і Вир (сучасне Білопільля), за висловлюванням академіка Б.О. Рибаківа, були "воротами, через які половці в XII ст. проходили в Руські землі. А вже разом з Рильськом, Ворголом, Глуховом та Новгородом-Сіверським вони закривали цей прохід". Усе вище сказане підтверджують матеріали археологічних досліджень. Путивль відігравав важливу роль в культурному, економічному і політичному житті не тільки Сіверської землі, а й усієї Руської держави.

Після смерті Володимира Мономаха (1125 р.) половці почали інтенсивні походи на Русь, яка в цей час переживала феодальну роздробленість, міжусобні війни.

Половці – середньовічна народність тюркської мовної групи. Назва "половці" не була самоназвою окремого народу. Так звали їх на Русі. Авторі середньовіччя, які писали грецькою і латинською мовами, називали половців куманами або команамі. Арабські, перські історики і географи IX–X ст. згадують країну і народ кимаків, а також кипчаків. У давньоруських літописах половці згадуються, починаючи з XI ст. Вони постійно нападали на руські землі, зокрема Київщину, Переяславщину та Чернігово-

Кістяні вироби. Фото І. Ройченка

Сіверщину. Намагаючись захистити кордони Київської держави, руські князі виступали в походи проти кочівників.

У 1152 половці спустошили села навколо Путивля. Пізніше, у 1184 р. путивльська дружина брала участь у поході Новгород-Сіверського князя Ігоря проти половців.

Двадцять третє квітня 1185 р. – початок легендарного походу князя Ігоря, описаного у всесвітньвідомому творі Київської Русі – "Слові о полку Ігоревім". У поході Ігоря брали участь його син Володимир (на той час княжив у Путивлі), брат Всеволод Святославич (Буй-Тур), князь курський і трубчевський, племянник Святослав Ольгович, князь рильський та загін ковуїв, яких відправив на допомогу Ігореві чернігівський князь Ярослав Всеволодович.

У битві на річці Каялі половці завдали нищівної поразки руським дружинам, а князь Ігор із сином Володимиром опинилися в полоні. У результаті поразки, завойовники прорвалися у ліво-

бережні райони, спалили багато міст. Також кочівники, на чолі з ханом Гзою, підійшли до Путивля, спустошили та спалили села і острог. Однак своє місто путивляни відстояли.

Путивль згадується у "Слові" неодноразово і описується як місце збору дружин:

*"Коні іржуть за Сулою -
Дзвонить слава в Києві;
Труби трублять в Новгороді -
Стоять стяги в Путивлі".*

Також тричі – у найяскравішій ліричній частині "Слова" – "Плачі Ярославни":

*"В Путивлі-граді вранці-рано
Співає, плаче Ярослава..."*
(переклад Т.Г. Шевченка).

У XII ст. триває феодальний роздріб Русі, і Путивль стає стольним містом удільного князівства.

В Іпатіївському літописі є згадка про путивльську дружину, яка брала участь у битві на річці Калка (територія сучасної Донецької області) у 1223 році. Закінчився бій перемогою монголів, які вщент розгромили русько-половецькі загони.

У першій половині XIII ст. на руські землі рушили полчища татаро-монголів. Ослаблені феодальними розбратами, князівства не могли протистояти численному війську кочівників.

Путивль не зазначається в літописних списках знищених міст, але археологічні джерела свідчать, що в 1239 році ординці захопили та спалили місто. Так, неподалік від залишків фундаменту храму (згаданий вище), під час розкопок О.В. Сухобокова відкрили братську могилу, в якій виявили розміщені в кілька ярусів кістяки 23 осіб, загиблих у 1239 році (на одному з них зберігся кам'яний натільний хрестик, датований другою чвертю XIII ст.). Остання літописна згадка про Путивль як давньоруське місто, відноситься до 1304 року, а вже у 1356 році він був захоплений великим литовським князем Ольгердом і до 1500 року входив до складу Великого князівства Литовського.

*Олена Плаксіна,
ст. науковий співробітник відділу
пам'яткоохоронної роботи і археології ДІКЗ*

Розкопки на Городку. Експедиція О.В. Сухобокова

Ювілеї

ОЛЕКСАНДР ПЕДЯШ - ПОЕТ І ХУДОЖНИК

Наше славне місто Путивль багате на талановитих людей. Вони все сприймають крізь призму своїх легко ранимих душ. Але завдяки їхнім природним обдаруванням народжуються чудові вірші, блискуча музика, неперевершені твори образотворчого мистецтва. Знаходячись поряд з такими людьми, ми звикаємо до їхньої унікальності і не завжди захоплюємося, не завжди беремо за приклад, іноді навіть не помічаємо. І коли вони йдуть від нас у потойбіччя, ми неначе прокидаємося від сну і розуміємо, кого втратили...

Двадцять дев'ятого березня виповнилося 65 років від дня народження нашого славетного земляка О.Д. Педяша, поета, члена Національної спілки письменників України, лауреата обласної премії імені Пилипа Рудя.

Олександр Дмитрович народився в 1952 році в м. Пирятині, що на Полтавщині. З 1958 року він разом з батьками мешкав у нашому місті. Закінчивши Путивльську середню школу № 2, поступив на філологічний факультет Сумського державного педагогічного інституту ім. Макаренка. Після завершення навчання (1973) працював учителем, директором школи в с. Сад Сумського району. Пізніше йому запропонували зайнятися журналістською діяльністю в Сумській районній газеті "Вперед", а протягом 1979–1985 років Педяш працював редактором Сумського обласного телерадіокомітету, де згодом очолював відділ телебачення.

Поет друкувався в обласних та республіканських часописах, літературних альманахах "Вітрила-78" і "Слобожанщина, щокартальнику "Поетія-81", колективних збірниках. Перша поетична збірка "Спадщина" вийшла у київському видавництві "Молодь" (1985). І одразу з'явилося відчуття, що в літературу прийшов не просто автор чергової збірки, а справжній поет – своєрідний та досконалий лірик, який не продукує вірші, а душею й серцем вибулює кожен з них. Ось, наприклад:

Усе, що мовчазним здається:

Трава, дерева, небо, сніг, –

Тієї ж миті озветься,

Лиш серцем доторкнись до них.

Або ще такі приємні нам, путивлянам, поетичні рядки:

А в старім Путивлі –

Молоденький сніг.

Біле на деревах. Біле на будівлях.

Жінки незнайомі

Незнайомий сміх.

У старім Путивлі –

Жодного таксі,

Рейсові автобуси стомлено застигли.

Відчуваєш подих

Давньої Русі...

У 1981 році Олександр Дмитрович став

О.Д. Педяш. 1996 р.

лауреатом обласної літературної премії ім. Пилипа Рудя, вступив до Національної спілки журналістів України. Живучи і працюючи в Сумах, Олександр Педяш написав чимало знакового: цикл "Фрески" з давноминулої історії України-Русі, вірш "Путивль", "Вільнюську баладу", цикл "Невмирущі герої", зокрема, "Загадаю Івана Сірка" і "Триста героїв", які полагали під Берестечком:

Нескорені й мужні, у небі України

розтали

Всі триста героїв - єдина козацька душа!

У 1989 році, долаючи всілякі життєві та сімейні негаразди, Олександр Педяш знову повернувся до міста своїх дитячих і юнацьких мрій. Працював спочатку вчителем української мови та літератури Путивльської ЗОШ № 2, займався літературною творчістю, трудився в редакції районної газети "Путивльські відомості" кореспондентом, відповідальним секретарем, завідувачем відділу радіоінформації. В 1996 році поета прийняли до Національної спілки письменників України.

У путивльський період життя Педяш написав чимало поетичних рядків. Віршував як українською, так і російською мовами: про "Слово о полку Ігоревім" та природу літописного краю, про стосунки між людьми і справжнє кохання, про рідний Путивль, в який був закоханий з дитинства і завжди поспішав сюди за будь-якої погоди. До речі:

Автобус мчить, на те й дорога, звісно.

Ще півгодини – й на височині

Воно постане, моє рідне місто,

В своїй красі, у тихій, не гучній.

Серце поета, ніби вистрибувало з грудей, і ставило свої автографи на папері протягом останніх років такого стрімкого людського життя:

Учора ще було так літньо.

Учора ще багряний шовк.

Сьогодні горнеться і липне

До невблаганних підшош.

Однак за цим журились годі

І смутком наповняти віри.

Красиве теж, воно проходить,

Минає, може, ще й скоріш

Од некрасивого. І тому,

Яка б не заманула вись,

Все ж, зупинись,

Хоч не на довго –

Собі під ноги подивись.

Доречно зазначити, що ця обдарована людина залишила чудовий поетичний доробок: поетичні збірки "Спадщина" (1985) та "Обираю дорогу" (1990), а згодом до них додалися ще дві збірки захоплюючих поезій "Передчуття" (1999) і "Диптих" (2005) у співавторстві з путивльським поетом, членом Національної спілки письменників України Анатолієм Луговським. У фондах та бібліотеці Державного історико-культурного заповідника є майже всі збірки поезій Олександра Дмитровича, які ми не тільки читаємо, а й використовуємо у виставковій роботі.

Наприкінці минулого року до фондів заповідника потрапили два дуже цікаві експонати: портрет самого поета та портрет його батька Дмитра Євграфовича (1917-1973), написаний у 1946 році луганським художником Миколою Сліпенко. З портрета дивиться на нас молодий кучерявий чоловік з глибокими проникливими очима, трохи припухлими губами та доволі масивним носом. Портрет його сина Олександра написаний у 2002 році путивльським художником Олексієм Ждановичем. Поета зображено таким, яким ми звикли бачили в повсякденному житті – в редакції та на вулицях міста: сивим, з пишними, наче генеральськими вусами, великим носом і з цигаркою в

Портрет Д.Є. Педяша - батька поета

руці. Порівнюючи ці портрети, можна побачити родинну схожість.

Крім поетичного таланту, Олександр Дмитрович мав неабиякі здібності до малювання та невичерпне почуття гумору. У фондовій колекції ДІКЗ зберігаються 23 малюнки Педяша сатиричного жанру. Дивлячись на них, дивуєшся, як умудрився художник-винахідник намалювати їх на звичайних, найчастіше мініатюрних клептах цупкого паперу, або на зворотному боці фотографій, що використовувалися в редакційній роботі як ілюстративний матеріал до статей. Проте, незважаючи на невеликий формат паперу, всі деталі промальовано дуже майстерно. Більшість малюнків виконані звичайною кульковою ручкою з чорною пастою, але є й низка карикатур, розфарбованих кольоровими олівцями. Всі художні роботи в нижньому куті мають авторський знак. На деяких

малюнках, як не дивно, у головному героєві вгадується й сам автор. У цих графічних роботах Олександра Дмитровича відбилася його громадянська позиція. Зокрема, вже на початку 2000-х років він замислювався над доцільністю перейменування путивльських вулиць. Його також хвилювало відношення земляків до навколишнього середовища, поступове вимирання хуторів і сіл району, сімейні відносини, алкоголізм тощо.

Був Олександр Педяш не тільки гарним художником-карикуристом, а й глибоким поетом-ліриком у відображенні природи, яку він любив і відчував по-своєму, палко і натхненно, тому, що зростав на лоні чарівної путивльської краси - поблизу тихоплинних річок Сейму та Любки, про яку поет від щирого серця писав:

*Підкова на долоні луки,
Кончак, чи що, колись заніс,*

*Зеленорусли річка Любка
Тече в путивльській стороні.
Чийсь і долі, і розлуки
На берегах її сплелись,
Але незмінна річка Любка
Ні в снігопад, ні в падолист.
Над нею Ярославни руки
Летіли навздогін словам.
Палала Русь, а річка Любка
Усе-таки була жива.
Не ласку дівчини голубки
Покірної шукай у ній.
Характер має річка Любка,
Що у путивльській стороні.
Тому, зламавши кригу лунко,
Мені здається, неспроста
Весняний Сейм в палкім цілунку
До річки Любки припада!*

Так, особливу увагу привертає й художня зарисовка Олександра Дмитровича із зображенням чоловіка з тростиною в руці, який стоїть, замислений, біля річки, можливо, Любки, у старовинному одязі та капелюсі. Тиха жовтнева пора... На протилежному березі річки – ліс, що гріється під останніми теплими сонячними променями. Тіні на воді, стовбури молодих берізок, спадаюче з дерев жовте листя, спина відлюдного чоловіка і навіть його довге руське волосся - все зачарує і запрошує на ту осінню галявину, де людина з'єдналася ніби в одне ціле з природою. Треба мати неабиякі природні здібності, щоб художнику-аматору вдалося так чудово зобразити цей загадковий пейзаж.

О.Д. Педяш раптово помер 18 листопада 2006 року. Він був сильною, розумною та чуйною людиною і пішов від нас у повному розквіті своїх творчих і життєвих сил. Після себе Олександр Дмитрович залишив багато гарних віршів, серію чудових сатиричних малюнків і світлу пам'ять як про високоосвічену людину, журналіста і поета.

*Олена Бадуліна,
головний зберігач фондів ДІКЗ*

Топоніми рідного краю

ЖИЛЕНЬ, ЮРКІВЩИНА, ГРЯДОЧКА

Недалеко від Спадщанського лісу, в мальовничій місцевості, розташоване с. Спадщина Путивльського району. Це село невелике як за площею, так і за кількістю населення. Має три вулиці – Партизанську та дві, названі на честь партизанського командира з'єднання С.А. Ковпака і комісара С.В. Руднева.

Існує дві версії щодо назви села Спадщина. Перша, що землі, де знаходиться дане село разом із лісом, у XVII-XVIII століттях належали приходу дерев'яної Спасо-Преображенської церкви, що стояла на Городку – дитинці давньоруського Путивля XII століття, тому і село назвали "Спасчиною". З часом назва трансформувалася у "Спадщина". Друга версія (з розповідей старожилів), що в цьому місці люди рятувалися ("спасались") від кріпацтва та панського гніву і тут селилися.

Спадщанське озеро

Топоніміка села Спадщина дуже різноманітна. Зустрічається багато цікавих назв шляхів, вулиць, провулків, лісових масивів, галявин, мостів, водойм, криниць, боліт тощо. Так, у центрі цього населеного пункту знаходиться невелике озеро. Про нього переказують легенду, яка дійшла до наших днів. Відомо, начебто у східній частині села в давнину стояла невелика дерев'яна церква, яка з роками стала уходити під воду, утворивши невелике озеро. Нині на цьому місці мілина, яка називається "Бугор". Біля берега водойми була криниця, до якої селяни ходили по воду, а хто жив далі – плавали в озері навіть на човнах. Води вистачало всім. На той час колодязів ще не було. В лісі також було природне джерело, яке до нашого часу зберігає назву "Криничка". На жаль, саме джерело не збереглося через зміни кліматичних умов у нашій місцевості, а зі слів старожилів села в 1960-ті роки жоден грибник не пройшов повз криниці, щоб не напитися з неї свіжої джерельної води.

У Спадщині є провулок (вулицею його назвати не можна), по-місцевому -

"Юлочка". В 1950-1970-х роках там було сім хат, проживало близько 70 мешканців. Зараз це самий тихий закуток села, де стоять кілька пустих напівзруйнованих хатинок. Потім починається "Грядочка" – невеликий лужок, оточений кількома болотами, порослий молодими сосонками та берізками, де ростуть маслюки, білі гриби, підберезники, підосичники тощо.

Перейшовши цю місцевість, починається лісовий масив, розділений дорогою

Провулок Юлочка

Великий прогін. Цей шлях тягнеться два кілометри. За ним починається луг, що отримав назву "Юрківщина". Під час існування колгоспу ім. Шевченка (1951-1976 рр.) на цій ділянці вирощували картоплю, а також тютюн, коноплі та інше.

До цього місця можна також потрапити коротшим шляхом – Малим прогоном. Ще через два кілометри починається болото Жилень. Колись воно було величезним. Про нього згадував навіть С.А. Ковпак у книзі "Від Путивля до Карпат": "С востока на запад лес тянется 5 километров, становится более болотистым, пока не переходит в открытое болото, урочище Жилень". У Росії, наприклад, є річка з аналогічною назвою, яка протікає територією Калузької та Тульської областей (протяжність її 13 км) і відноситься до Окського річкового басейнового округу.

У 1960-ті роки болото Жи-

лень осушили, і в такому стані воно знаходиться нині. Урочище являє собою великий луг із різноманітною рослинністю. Через територію луку протікає річка Сейм. У західній її частині знаходяться затоки з цікавими назвами "Коліно" і "Жаб'яча клешня", куди влітку приїжджає багато відпочиваючих із дітьми та рибалок. На Жилені є два болота: Силіванькіне – в південно-західній частині, Гаражейне – в західній. У сезон полювання мисливці вистежують там диких качок. Прикрашає місцевість Жилені дубовий ліс, відомий як Баранов. За ним відкриваються чудові краєвиди села Литвиновичі Кролевецького району. Старожили згадують, що у глибині лісу стояла колись землянка, невідомо ким збудована.

Недоброї слави набуло Макове болото, що знаходиться за селом, що у південно-західній його частині. Поруч з ним – лісова ділянка, де люди збирають гриби, і при цьому нерідко блукають навіть ті, хто добре знає місцевість. Вірогідно, що болото отримало таку назву за відомий афоризм: "Наче маком обсіяли".

Відомо, що в самому Спадщанському лісі знаходиться багато боліт. Але не всі з них мають свої назви. За селом, наприклад, у північній частині лісу, є Журавлине болото. З середини березня до нього щороку злітаються журавлі. Гарний і гучний спів цих птахів можна почути навіть у селі. Поруч з болотом

Болото Жилень

Дорога Великий прогін

Ліс Займа

тягнеться Кацапський шлях – одна з доріг, якою мешканці сіл Зозулине і Кардаші, скорочуючи відстань, діставалися влітку до луку на заготівлю сіна. За російськомовну говірку їх прозвали "кацапами". За кілька кілометрів від цього шляху розташоване ще одне болото — Байкалі. Воно відрізняється від інших своїм розміром та красою, за що його, іронізуючи і порівнюючи з відомим в світі, далеким від нас озером Байкал, так і назвали.

У південній частині села Спадщина, біля лісу Займа, є місцина під назвою "Ковбаса". Назвали її так за своєрідний вигляд, дійсно дуже схожий на ковбасу. А в

самому лісі, у західній його частині, міститься галявина – "Колін лужок". Колись там була невелика хата з подвір'ям, де мешкала родина. Самого господаря звали Миколою. Зараз там уже немає ніякої оселі, але влітку спадщанці ходять на цю галявину збирати малину.

Північно-західна частина Спадщанського лісу має три ділянки. Вони отримали назву Островів, тому що в цій природній зоні вже тривалий час не росте ніяка рослинність. А у місцевості, що поблизу самого лісу, існує навіть назва Чортів міст, пов'язана з невідомими містичними подіями. Знаходиться

цей міст у західній частині лісу, з боку с. Литвиновичі. Місце, за переказами односельчан, дуже небезпечне. Той, кому хоча б раз доводилося проїхати цим шляхом, довго пам'ятав: у возі може раптово відпасти або колесо, або віз несподівано перекинеться.

Життя швидкоплинне. Змінюються одне за одним покоління, отримують назви нові природні об'єкти, але люди не повинні забувати про минуле свого краю та продовжувати його досліджувати.

*Надія Бородкіна,
завідувач Музею партизанської слави
в Спадщанському лісі*

До 130-річчя від дня народження С.А. Ковпака

КОВПАК НА ПОЛОТНАХ ХУДОЖНИКІВ

Партизанський генерал Сидір Ковпак у гімнастерці чи кітелі, на грудях – нагороди, на голові незмінна папаха... Він пильно вдивляється в далечінь, спілкується з людьми, їде на коні на чолі колони... Таким ми його бачимо на багатьох полотнах художників.

У фондах Державного історико-культурного заповідника зібрана художня колекція на партизанську тематику, що включає декілька портретів С.А. Ковпака. Зокрема, це графічне зображення Сидора Артемовича, виконане в лютому 1944 року заслуженим діячем культури УРСР С.Ф. Беседіним у Києві, та інша робота невідомого художника, передана заповіднику в 1988 році київським товариством художників. Командира партизанського з'єднання зображено традиційно - у генеральській формі з нагородами та в своїй улюбленій папасі.

Витонченістю виконання вирізняється робота знаної вишивальниці із м. Суми, заслуженого майстра народної творчості України Т.В. Левицької (1989 р). Портрет виконаний в техніці об'ємної вишивки - копія з картини видатного українського портретиста, народного художника СРСР О.О. Шовкуненка. З першого погляду можна навіть не помітити, що це вишивка: з картини дивиться на нас неначе живий Сидір Артемович.

В.П. Хамко. Бій з двома німецькими танками.

Заслуговує на увагу робота художника В.П. Хамка "Бій з двома німецькими танками". Картина виконана олією на полотні. На ній зображено бойове хрещення Путивльського партизанського загону 19 жовтня 1941 року в Спадщанському лісі – це саме початок партизанської боротьби.

На народних месників суне німецький танк... У бій з ворогом вступила невелика група бійців, серед яких командир Ковпак і комісар Руднев. Їх обличчя зосереджені та спокійні. Сидір Артемович командує боєм. Він, як і інші партизани, вдягнений

(Продовження на 8-й стор.)

О.М. Артамонов. У загін до Ковпака

ріку. Партизани переправляються пішим ходом, рухається обоз, артилерія, коні. С.А. Ковпак керує цією складною операцією. Його зображено на березі, поряд з ним С.В. Руднев і Д.С. Коротченко.

Колекція заповідника також містить серію графічних робіт художника з міста Донецька В.С. Шенделя, в тому числі й офорт "У звільненому селі" (1983), на якому Ковпак – серед селян.

Зберігаються в фондах заповідника, крім того, й дві роботи художника С.М. Недашківського. Картини виконані у яскравих тонах олією на полотні. Одна з них має назву "Партизани Великої Вітчизняної" (1967 р.), інша – "Партизани Сумщини в Карпатах" (1968 р.).

У 1988 році в Київському художньому фонді заповідником було придбано роботу "Ковпак з партизанами" художника В.В. Заболотного. Останніми роками до фондів ДКЗ надійшла картина "У рейді" (1985 р.), написана сумським митцем Ю.М. Александрочкіним,

І. Гончарук. Форсування Прип'яті

Ю.М. Александрочкін. У рейді

у цивільний одяг. У військовій формі тільки С.В. Руднев, бо він кадровий військовий.

У 1980 році до фондів Путивльського краєзнавчого музею надійшла картина, виконана народним художником УРСР О.М. Артамоновим "У загін до Ковпака" (1979). Партизанського командира подано на передньому плані, взимку, в оточенні сільської молоді. Юнаки та дівчина у червоній хустині уважно слухають партизанського командира. Вони готові

йти захищати свою рідну землю від окупантів. Митець також зобразив колону партизан, яка рухається по засніженому краю лісу, - туди, де далеко, на обрії, видніються селянські хатини.

Художник Ігор Гончарук на картині "Форсування Прип'яті" відтворив на полотні відомий епізод з історії партизанського з'єднання. На фоні темного захмареного неба зображено переправу партизан по наплавному дерев'яному мосту через цю примхливу

членом Національної спілки художників України.

Вдивляючись у те, що зображено на полотнах, неначе повертаєшся у сповнені небезпеки та гірких втрат роки Другої світової. На картинах оживають ті, хто, не шкодуючи свого життя, наближали довгоочікувану Перемогу. І серед них незабутній Сидір Артемович Ковпак. Пам'ятаємо, перемагаємо!

*Ярослава Полянська,
науковий співробітник науково-освітнього відділу ДКЗ*

Засновник: Комунальний заклад Сумської обласної ради "Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі"

Свідоцтво про реєстрацію

СМ № 471 / 93 Р від 11.12.2009 р.

Адреса редакції: 41500 Сумська область, м. Путивль
вул. Радянська, 70, тел. (05442) 5-34-10

e-mail: zapoved_putivl@mail.ru

електронна версія на сайті - <http://www.putivl-1000.net/>

Тираж - 500 примірників. **Замовлення № 397**

Друк - ФОП І.В. Щербина (тел. (0542) 78-18-25).

Редакція газети "Місто Ярославни" запрошує до співпраці краєзнавців, науковців, істориків, літераторів

Газета "Місто Ярославни"

Редакційна колегія

Сергій Тупик

Олена Лепьошкіна

Надія Сторчака

Сергій Булат - верстка

Розповсюджується безкоштовно